

СТАНОВИЩЕ

за докторската дисертация ‘Персонализация на политическите партии в България:

НДСВ и ГЕРБ в сравнителна перспектива’

на Теодора Йовчева

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

по професионално направление 3.3. Политически науки (Сравнителна политология)

от проф. д-р Анна Славчева Кръстева,

Нов български университет, Департамент Политически науки

‘Дошло е съдбовно време за България и лично за мене. Решен съм да изпълня историческия си дълг към България, ако на предстоящите избори получа мощна подкрепа от вас. И подчертавам мощна подкрепа. Днес декларирам целта си да основа и поведе едно обществено движение за нов морал в политиката...’ Интересното в този цитат е не толкова кой е неговият автор, а колко много политически лидери биха могли да бъдат автори. Той въвежда в сърцето на персонализираната политика с микса от мисионерско лидерство, висока афективност, привиждаща се съдбовност на политическия избор, сплавта лидер и избиратели, амбицията за преосноваване на политиката чрез обещание за нов морал. Тази сплав е и привлекателна, и предизвикателна. Становището анализира доколко авторът се е справил с методологическите, теоретични и емпирични предизвикателства в нейното изследване.

В количествено отношение с обем от 201 страници и библиография на български и английски език дисертацията съответства на изискванията.

Сред множеството достойнства на дисертацията, бих открила следните концептуални и теоретични клъстери:

- *Теоретичният дизайн* е добре конструиран и убедително приложен на базата на адекватна методология. Предметът на изследване – персоналистките тенденции в две български партии – представлява съществен и дългосрочен политологичен интерес поради два типа лидери (аристократ и ‘човек от народа’) и различни стратегии за стабилизация.
- *Интересните интерференции между нови концептуализации и актуален политически контекст.* Рецензиите обикновено коментират актуалността на темата, която в случая е безспорна и нарастваща. Теодора Йовчева прилага по-фин подход – тя чете литература през погледа на днешните български политически дилеми и анализира тези понятия и идеи, които най-силно

резонират в актуалната политическа ситуация: ‘Лидерът на персоналистката партия не опосредства общуването с избирателите чрез органи на партията. Той се свързва с публиката по пряк и непосредствен начин. Това става чрез медиите или социалните мрежи’ (с.22). Разхлабването на връзките между партията и обществения интерес за сметка на засилване на връзките с частния интерес на лидера и групите зад него е убедително концептуализирана на базата на модела за бизнес-фирмената партия на Хопкин и Паолучи: ‘Вместо доброволна организация за постигане на обществени цели, партията се превръща в бизнес фирма, в която общественият интерес е незначителен в сравнение с достигането на целта’ (с.24). Изборът на модела на персоналистката партия като основен в изследването е аргументиран чрез причините, обуславящи прехода от масови към персоналистки партии – ерозията на традиционните кливиджи и партийни идентификации, нарастване на електоралната волатилност, индивидуализацията и атомизацията на обществото, която изисква ‘революция’ в политическата комуникация. Именно тази революция в комуникацията чрез медиите и социалните медии на основата на технологичната революция осигурява директното общуване на лидера с избирателите, неопосредено от партийни структури. Анализът очертава отрицателните последствия на ‘интимността’ на избирателите с лидера, възприеман като част от семейството при телевизията или част от ‘приятелския’ кръг при социалните мрежи – гражданите възприемат политиката не като състезание на идеи и организирани колективи, а като дуел между лидери. Системният характер на промените, характерни и за западно-, и за източно-европейските политически системи, е теоретизиран от Погунтке и Уеб като изчерпване на идеологическите конфликти, нарастваща непредвидимост на партийната система, възможност за нови субекти и лидерски проекти. Подходът на персонализацията обяснява привидни противоречия като провеждане на кампания за президент не чрез образа на кандидата, а на лидера на партията, например Бойко Борисов вместо Цеца Цачева.

- *Противоречията между теоретичните модели и анализирания български случай.* Втората група постижения е в известен смисъл противоположна на първата, но е също толкова продуктивна – тя очертава разминаванията между западните концепции и българските реалности. Сред най-интересните е случаят

с липсата на институционални предпоставки за персонализацията и ярката ѝ проявеност у нас.

- *Теоретичните връзки и пресичания между персонализацията и популизъм са централни за изследването и са интересно концептуализирани чрез акцента върху минимализираната идеология на последния и фокуса върху мекия центристски популизъм. Открити са две съществени специфики на НДСВ и ГЕРБ – еврооптимизъм вместо евроскептицизма на повечето полулистки партии, както и ориентацията към бъдещето, а не към миналото като обетована земя и златен век.*
- *Засилващата се ‘коалиция’ между медии, политици и олигарси като фактор с троен отрицателен ефект – западане на медийната свобода до неевропейски стойности, деконструиране на медиите като четвърта власт, неплуралистичен комфорт на лидера – е убедително документирана с факти и тенденции. Аргументирано е, че тези негативни тенденции се засилват при ГЕРБ и не/плуралистичната медийна среда е една от съществените разлики между двете анализирани партии.*
- *Емпиричният корпус от интервютата и неговият анализ е едно от най-съществените достойнства на дисертацията. Продуктивен е ‘диалогът’ между теорията и емпирията, множество концептуализации са валидирани по отношение на анализираните казуси чрез свидетелствата на респондентите. Емпиричното изследване съдейства за по-дълбинно разбиране на недемократичното вътрешно функционирането на лидерските партии чрез тотално незачитане позициите не просто на членовете и структурите, но дори на ръководните органи: ‘На конгреса през 2007 г. Соломон Паси направи едно историческо действие. Излезе отпред и каза: „Кой от вас е „за“ оставането в тройната коалиция?“ и от 3000 човека нямаше нито един. „Кой от вас е за излизане от коалицията?“ и цялата зала стана на крака. Обаче не напуснахме коалицията, защото Царят каза, че няма да го направим’ (с.82). Идентичен механизъм на взимане на решения авторът открива и при ГЕРБ: ‘Както той (Борисов, бел. авт.) казва: „Събрахме се, обсъдихме и аз реших“’ (с.122). Вътрешно-партийната не/демократия авторът аргументирано свързва с по-стратегическия въпрос за съществуването на партията след&без лидера, който е ‘табу’ (с.126). Има и опити за принос към теорията на базата на емпиричното изследване: ‘Изследването на НДСВ предлага нова черта на персоналистките*

партии: практически отказ на лидера да се заема с организационната дейност и партийното строителство' (с.87). Интересни са и примерите от персоналистката практика у нас, които се разминават с теоретичния модер (в случая на Погунтке и Уеб), като включване на министри от други партии (БСП) в правителството на Кобурготски.

Стилът е ясен, концептуално прецизен, добре балансиращ аналитичност и четивност.

Няма изследване, което да не поражда въпроси, да не съдържа дефицити, както и да не предизвиква *критични коментари*. Ще обобща последните в няколко групи.

- Има твърде голямо аналитично сближаване в анализа на популистките характеристики на НДСВ и ГЕРБ. Те са представени най-вече чрез сходствата им, което затъмнява съществените различия между двете партии.
- Някои явления са разгледани едностранно, при други се преувеличава спецификата на персоналистките партии. Характерен пример е НДСВ и медиите, където акцентът е върху важната характеристика на относителната свобода на медиите, която значително запада след този период, но по-малко върху начина, по който медиите конструират образа на НДСВ и неговия лидер. Други интересни наблюдения са декларирани, без да бъдат нито детайлизирани, нито обяснени. Пример е клипът на НДСВ за европейските избори от 2009г., обобщен като 'Обръщението е в стила на лидера – проевропейско, наставническо, но не патерналистко.' Без самото обръщение да бъде споменато, и без да бъде анализирана дистинкцията между наставническо и патерналистично. Пример за преувеличаване спецификата за персоналистките партии са кампании, в които лидерът рекламира и подкрепя кандидатите - това е тривиален, широко използван от множество партии подход.
- Акцентът в дисертацията е върху стабилизиращите фактори на ГЕРБ, но той маргинализира дестабилизиращите. Подценена е голямата тема за прихваната държава, за прехода от корупция към ендемично карупция към прихващане на държавата от олигархични интереси.
- Има известна неизкрystalизираност на академичния език, която намира разнообразни проявления. Има необосновани различия между автореферата и дисертацията. В автореферата са въведени Задачи, но текстът е като за Цели, каквито фигурират в дисертацията. Самата формулировка на зазачи & цели също частично се преплита с методологията (полустандартизири

интервюта). Авторът на места назовава докторската си дисертация като ‘настоящата писмена работа’ (с.14). Ако горните неточности са по-скоро пропуски, въвеждането на ‘принос’ като част от цел или задача 1 категорично не се вписва в академичните стандарти. Има излишни повторения в текста.

Въпроси

Първият въпрос засяга местните структури като *differentia specifica* на ГЕРБ. Кой е авторът на идеята за ключовата роля на развита организационна структура в стратегията на ГЕРБ? Интервюираните говорят за ръководството: ‘Централното ръководство даде тези насоки, че трябва да се правят структури, че са важни хората по место, а не пуснатите отнякъде.’, но дисертацията защитава идеята, че лидерът взема всички важни решения. Кой е стратегът ГЕРБ – вътрешен (лидерът или ръководството) или външен на партията? Вторият въпрос засяга развитата организация и местните структури като стабилизиращ фактор и създаване на общност и отчетност– каква е отликата на персоналистките партии спрямо останалите партии в това отношение?

Има някои не съвсем ясни твърдения, които би било добре Теодора Йовчева да изясни по време на защитата. Пример е диагнозата, че ‘НДСВ и ГЕРБ са външно създадени и представляват предизвикателство към партийната система’ (с.46). Как по-конкретно се разбира външният характер на Бойко Борисов и ГЕРБ? Всяка нова партия представлява предизвикателство към партийната система, как по-точно в това отношение се различават НДСВ и ГЕРБ?

Публикации

Резултатите от изследването са апробирани в академичната общност чрез седем доклада на конференции и четири публикации, едната от които на английски език.

Приноси

Списъкът с приноси е коректен. Бих пропуснала третия и съединила втория, четвъртия и петия.

Авторефератът отговаря на изискванията и представя точно и коректно всички задължителни елементи на дисертационния труд.

Препоръка

Бих препоръчала на авторката да подготви за печат под формата на монография на най-интересните резултати от изследването след корекции на основата на рецензиите и дебата на защитата.

Заключение

Въз основа на аргументите за безспорните достойнства на дисертацията бих препоръчала с убеденост на Уважаемото научно жури да присъди на Теодора Йовчева образователната и научната степен “доктор” по професионално направление 3.3. Политически науки (Сравнителна политология)

Изготвила рецензия:

проф. д-р Анна Кръстева